

ביאורים

בששה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. בכל יום נברא דבר חדש. במבט שטחי אפשר לחשוב שאין קשר וסדר בבריאת העולם. ביום שלישי נבראו הצמחים, ברביעי המאורות, אבל היה אפשר גם להפוך את הסדר. הר"ן מלמד אותנו שאין הדבר כן. ישנה מחשבה עמוקה בסדר בריאת העולם. הכלל היסודי הוא שהעולם הולך ומשתכלל, הולך ומתעדן. מה שנברא יותר מאוחר - הוא יותר שלם ומרום.

אומנם חז"ל מלמדים אותנו שהאור שנברא ביום הראשון הוא אור מעולה ומיוחד שאין העולם ראוי לקבלו, אך יש בדבריהם סוד. יתכן שהם רומזים על כך שכל המציאות גנוזה בתחילתה, ועדיין לא הגענו למיצוי הכוחות.

הבנת פשטי הפסוקים מלמדת שהעולם נבנה מהיסודות עד הדרגות הכי עליונות. בתחילה נבראו יסודות העולם. מהחיבור וההרכבה ביניהם נבראו ברואים נוספים בדרגת הדומם. לאחר מכן, עלו מדרגה למדרגת הצומח, החי, ופסגת הבריאה, האדם. האדם כבר קרוב מאוד למציאות העליונה של צבא השמים.

צבא השמים אינם מורכבים מחומר גשמי של העולם הזה וממילא הם נצחיים ומרומומים. חומר מתכלה ונפסד בגלל שיש כוחות בבריאה המתנגדים לו. האש נכבית בגלל ששופכים עליה מים המתנגדים לה. לכל חומר בעולם ישנם כוחות שונים המתנגדים לו ולכן הוא זמני וחולף. לעומת זאת, צבא השמים אינם עשויים מחומר שיש לו התנגדות ומאבק נגד חומרים אחרים. זו הסיבה לכך שהם אינם כלים.

דרך נוספת לזכות בחיים נצחיים היא כאשר יש איזון מושלם בין הכוחות השונים בטבע, ואין האחד גובר על חברו, וממילא מי שמורכב מהם הוא נצחי. כך היה האדם הראשון לפני החטא. למרות שהיה עשוי מחומר גשמי היה יכול לחיות לעולם, מכיוון שההרמוניה בין הכוחות השונים הטמונים בו הייתה מושלמת. בנוסף לאיזון העדין יש באדם רוח הנותנת בו חיים, שאיננה עשויה מחומר גשמי חולף, שהיא מרכז אישיותו. אך האיזון הופר בעקבות חטאו, וממילא חותם המוות הוטבע בו.

הרחבות

• קשר טבעי וקשר רוחני בין המדרגות

הוא הצעה והקדמה והכנה למה שפא אחריו. הר"ן מבאר שבבריאה ישנן דרגות כאשר כל דרגה משמשת בסיס לזו שאחריה. הרב צבי יהודה קוק מבאר שבין הדרגות השונות קיים גם קשר רוחני: "לאות מ"ם יש שני מובנים בטרמינולוגיה העברית: א. מ"ם היתרון - זה גדול מזה. ב. מ"ם היחס, זה מתוך זה. למשל: 'ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל' [כלים א, ו-ח]. המובן הפשוט הוא שירושלים מקודשת יותר משאר מקומות... אבל לא פחות מזה, ירושלים מקודשת מתוך (בזכות קדושת) כל ארץ ישראל" [שיחות הרצי"ה שמות עמ' 369].

• האיזון ויסוד האחדות

שיהיו בתכלית הרחוק מן השלמות. עולם הטבע בנוי כך שמפוזרים בו כוחות טובים בכל מיני מקומות, ולא רק במקום אחד. בכל דבר יש יתרונות, אבל גם חסרונות. הרב קוק מסביר שיש בכך תועלת גדולה מכיוון שפיזור הכוחות דוחף אותנו לאחדות: "צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכישרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד, לא בארץ אחת, לא בדור אחד ולא בעולם אחד, כי אם מפוזרים הם הכישרונות... הוא (מצב זה) הגורם להמשך אחרי האחדות המרוממה" [אורות עמ' קנב].

• כל העמים - הכנה להופעת עם ישראל

וזהו המרכיב האחרון אשר הוא האדם. הר"ן מסביר שהאדם נברא אחרי שאר היצורים כיוון שהוא היה התכלית של כל מה שקדם לו. באותו נימוק השתמש המהר"ל בהסברו כי הסיבה שעם ישראל נברא אחרי שבעים האומות היא מכיוון שהוא תכלית להם: "תמצא דבר זה בישראל, שגם הם נבראו באחרונה, ויש להם בזה סגולת האדם שנברא באחרונה" (הם כמו האדם שנברא אחרי כל היצורים וזו היא סגולתו, שהוא תכלית לכולם) [נצח ישראל י].

שאלות לדיון

מדוע הקב"ה לא ברא בראשונה את הדברים החשובים ביותר?

"ובפרט הרוח הלבני אשר בו" - למה דווקא הרוח? האם המוח והשכל הם פחות ייחודיים לאדם?

הנברא מאוחר משוכלל מקודמו

ולכן, מעתה נשוב לסדר הפרשה שהיא סוכבת בענין שכל מה שנברא או שנעשה אחרון אחרון יותר שלם מן הקודמים אליו במדרגה. כי הנה ביום הראשון נבראו הארבעה יסודות שהם יותר רחוקים משלמות, ובגמר היום הששי נברא האדם שהוא יותר קרוב אל השלמות. וכל מה שנברא ראשון הוא הצעה והקדמה והכנה למה שבא אחריו. זה אמנם הוא פשטי הפסוקים, כי מה שאמרו שהאור שנברא ביום ראשון הוא יותר מעלה מהבא אחריו, יש בו סוד נשגב מדעתנו, אבל מטבע ההנהיג יתחייב מה שאמרנו על זה הדרך, כי אחרי שנודע ונתאמת שהגרמים השמימיים נעדרי ההפך, כי אינם לא קלים ולא כבדים לא חמים ולא קרים לא לחים ולא יבשים, והם חזקי היחס לשלמות ולחיים עד שהם קימים לעד לעולם, יתחייב אם כן, שהגשמיים שהם בתכלית הקצה מן ההפך - שיהיו בתכלית הרחוק מן השלמות, והם היסודות שימצאו בהם ההפכים בתכלית הקצה. ונתחייב, שיהיו היסודות נבראים ביום הראשון, כי הפשוט קודם למרכיב בטבע. ולפי זה מתחייב, שכל מה שתתרחק ההרכבה מפשוטי היסודות תוסיף שלמות כפי התרחקה מהגשמיים שהם בתכלית ההפך והתמצעה והתקרבה אל הגרמים השמימיים, וזהו המרכיב האחרון אשר הוא האדם, ובפרט הרוח הלבני אשר בו, אשר הוא יותר קרוב אל הגרמים השמימיים מכל מה שתחת גלגל הירח, ולכן הושם לחיים הנצחיים עודנו מרכיב, אלא שגרם החטא, וכמו שנפרש. וזהו סדר הפרשה: כי ביום הראשון נבראו היסודות ונהיה האור, כי היסודות היו הכרחיים בראשונה כמו שבארנו, והאור גם כן לשער ולהבדיל בין הימים, כי לולא האור לא ישער הזמן כלל, ולזה לא נגמרה הניתו עד היום הרביעי, כי היה די במה שנתהוה מכוננו כפי הצורך בעת ההיא.

אחרון אחרון - בשלב מאוחר יותר. **הצעה** - מלשון מצע, בסיס והכנה. **שהאור שנברא** - "אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו" (חגיגה יב, א). **נעדרי ההפך** - אין דבר מנוגד (בעל תכונה הפוכה) להם. **חזקי היחס לשלמות** - בקשר חזק, מתאימים לשלמות. **יתחייב** - מוכרח. **בתכלית הקצה** - בעלי תכונות קיצוניות מסוימות. **היסודות** - אש, רוח, מים ועפר. יסודות הנבראים הגשמיים. **המרכיב** - מכמה יסודות. **הרוח הלבני** - רוח החיים שבאדם. **עודנו מרכיב** - ללא צורך במיתה. **ולזה** - ולכן.

